

VERBOND VAN VERZEKERAARS

**Handleiding
Standaardmodel 'vast-variabel pensioen'
voor pensioenverzekeraars en PPI's**

Den Haag, december 2018

Inhoudsopgave

1.	<u>Inleiding</u>	blz. 4
2.	<u>Gebruiksaanwijzing (spelregels)</u>	blz. 7
3.	<u>Invullen standaardmodel</u>	blz. 10
4.	<u>Laag 2 van het standaardmodel</u>	blz. 24
5.	<u>Rekenmethodiek schommelingenmeter</u>	blz. 29

Over de handleiding

Deze handleiding bestaat uit twee delen. In het eerste deel (hoofdstuk 1 en 2) vindt u algemene (wettelijke) informatie over het standaardmodel. In het tweede deel (hoofdstuk 3 en 4) vindt u het standaardmodel inclusief tekstuele uitleg. In hoofdstuk 5 is de rekenmethodiek voor de schommelingenmeter beschreven.

Deze uitleg helpt bij het implementeren van het standaardmodel.

Copyright standaardmodel en iconen

- Het standaardmodel voor pensioenverzekeraars en premiepensioeninstellingen is op voordracht van het Verbond van Verzekeraars en na advies van de Autoriteit Financiële Markten door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vastgesteld.
- De iconenset is eigendom van de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars.
- De iconen zijn geregistreerd bij het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom.
- Het gebruik van de iconen en het tekstformat van het standaardmodel wordt uitsluitend toegestaan aan pensioenuitvoerders in de zin van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling, ten behoeve van de communicatie met deelnemers over het tweedepijlerpensioen. Gebruik door derden is alleen mogelijk na toestemming van de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars.
- Hoewel aan de totstandkoming van deze handleiding de uiterste zorg is besteed, aanvaardt het Verbond van Verzekeraars geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

Hoofdstuk 1: Inleiding

De variabele uitkering (doorbeleggen na pensioeningangsdatum) is mogelijk gemaakt via de Wet verbeterde premieregeling. De variabele uitkering is alleen van toepassing bij premie- en kapitaalovereenkomsten. In de Pensioenwet en het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling zijn communicatieverplichtingen opgenomen met betrekking tot het verstrekken van informatie over:

- de variabele uitkering;
- de keuze die de deelnemer kan maken tussen een vast of variabel pensioen;
- bij welke pensioenuitvoerder hij de gekozen uitkeringssoort aankoopt.

In de communicatie hierover moeten alle pensioenuitvoerders vanaf 1 januari 2018 gebruik maken van het standaardmodel. Pensioenuitvoerders die geen variabele uitkering aanbieden, maar alleen een vaste uitkering, zijn ook wettelijk verplicht om gebruik te maken van het standaardmodel. De relevante wetsartikelen zijn:

- Artikel 44a Pensioenwet: verstrekken informatie over variabele uitkering
- Artikel 63b Pensioenwet: keuzerecht variabele of vaste uitkering
- Artikelen 7d en 7e Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling

Context standaardmodel

Het hogere doel van de communicatie over de variabele uitkering is om deelnemers zo goed mogelijk te informeren over de keuze (tussen een vast en variabel pensioen) die er sinds de Wet verbeterde premieregeling is ontstaan. Het is zaak om de deelnemers hierin zo goed mogelijk te begeleiden, omdat het maken van deze keuze voor de deelnemers niet eenvoudig is. De invulling van de begeleiding richting de pensioendatum en de voorbereiding voor de te maken keuzes op pensioendatum is aan de pensioenuitvoerders zelf om in te vullen op basis van hun inzichten over hun eigen deelnemers. Zij kunnen hiertoe informatiecampagnes opzetten, een internetsite inrichten en andere vormen van activering gebruiken. Het standaardmodel is slechts één (wettelijk verplicht) aspect in de brede range van middelen die pensioenuitvoerders kunnen inzetten om de informatievoorziening vorm te geven. Het standaardmodel richt zich primair op de keuze tussen een vast en variabel pensioen. Andere keuzes die deelnemers hebben, bijvoorbeeld hoog/laag constructie, worden niet ondersteund door het standaardmodel.

Doel standaardmodel

Het standaardmodel is een (grotendeels) gestandaardiseerd informatiedocument dat voor de pensioendatum verstrekt wordt aan deelnemers ter ondersteuning van de keuze tussen een vaste en een variabele uitkering en de keuze bij welke uitvoerder de deelnemer de door hem gewenste uitkering aankoopt. Via het model wordt informatie verschaft over de gevolgen en risico's bij deze keuze, waaronder een opgave van de hoogte van de vastgestelde uitkeringen en een opgave van de variabele uitkeringen. Voor het berekenen van deze opgaven dient tot 1 januari 2019 de tijdelijke regeling informatieverstrekking op basis van artikel 54 van het Besluit Uitvoering Pensioenwet gebruikt te worden. Vanaf 1 januari 2019 moet gebruik gemaakt worden van de Uniforme Rekenmethodiek (URM).¹

Met het standaardiseren van de informatie wordt beoogd dat deelnemers die pensioenkapitalen hebben opgebouwd bij meerdere uitvoerders, eenduidige informatie ontvangen. Door middel van eenduidige informatie kan informatie beter worden vergeleken. Die vergelijking is relevant wanneer

¹ Zie artikel 7e van het Besluit uitvoering Pensioenwet en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2018-22286.html>

deelnemers de mogelijkheid hebben een uitkeringsproduct bij een andere uitvoerder aan te kopen dan waar hij het pensioen heeft opgebouwd. Die vergelijkbaarheid is ook relevant om deelnemers te helpen de keuzes die zij maken omtrent vast en variabel pensioen in samenhang te kunnen bezien.

Wanneer moet het model worden gebruikt?

Eigen deelnemers voorafgaande aan pensionering

De pensioenuitvoerder verstrekt de (gewezen) deelnemer die het uit een kapitaalovereenkomst of premieovereenkomst voortvloeiende kapitaal op de pensioendatum moet aan wenden voor een variabele uitkering, maximaal één jaar en minimaal 6 maanden voorafgaande aan pensioeningang (/definitief keuzemoment) het standaardmodel. De genoemde termijn ligt niet wettelijk vast, maar is een aanbeveling. Maximaal één jaar van te voren, omdat de attentiewaarde mogelijk laag ligt als het standaardmodel eerder wordt verstrekt. Minimaal 6 maanden van te voren, omdat de deelnemer anders te weinig tijd heeft om een goede keuze te maken. Uiteindelijk is het aan de pensioenuitvoerder om een termijn te kiezen die past bij de klantreis zoals die door de pensioenuitvoerder wordt gehanteerd.

Externe deelnemers in geval van shoppen

Daarnaast zullen er deelnemers zijn die gebruik willen maken van hun shoprecht en bij een andere uitvoerder informatie over een variabele uitkering opvragen. In dat geval moet die (ontvangende) uitvoerder het standaardmodel gebruiken. Pensioenuitvoerders hebben de vrijheid om aan het proces een eigen invulling te geven. Een optie is om het standaardmodel via de website ter beschikking te stellen voor 'externe' deelnemers. Externe deelnemers kunnen dan online hun leeftijd, hoogte van het pensioenkapitaal en het wel of niet hebben van een partner invullen en op basis van deze gegevens een digitaal standaardmodel inzien. Een andere optie is om deze gegevens op te vragen bij de deelnemer en/of huidige uitvoerder en vervolgens het standaardmodel op basis daarvan te verstrekken.

Andere situaties

Ten slotte bevelen we pensioenverzekeraars en PPI's aan om (delen van) het standaardmodel ook te gebruiken op eerdere communicatie-momenten, zoals het voorlopige keuzemoment waarop de life-cycles uit elkaar gaan lopen. Door (delen van) het standaardmodel ook op eerdere communicatie-momenten te gebruiken raken deelnemers vertrouwd met het model.

Gelaagd communiceren

Het Verbond van Verzekeraars heeft bij het verstrekken van het standaardmodel door pensioenuitvoerders 'gelaagde communicatie' voor ogen.

- Laag 1: het standaardmodel bevat de kerninformatie over de vaste- en de variabele uitkering.
- Laag 2: het standaardmodel bestaat uit twee lagen: laag 1 met beknopte informatie en laag 2 met verdiepende informatie.
- Laag 3. Daarnaast zijn er in het standaardmodel diverse links opgenomen, waarin verdiepende informatie en een totaaloverzicht kan worden gevonden.

Schriftelijke verstrekking en/of elektronische verstrekking

Het standaardmodel kan elektronisch en/of schriftelijk worden verstrekt. De werkgroep raadt aan om het standaardmodel elektronisch te verstrekken. Voor de keuze tussen elektronisch en schriftelijk gelden de wettelijke voorwaarden zoals beschreven in artikel 49 van de Pensioenwet. Het standaardmodel moet schriftelijk worden verstrekt indien de deelnemer schriftelijk is geïnformeerd over het voornemen tot digitale verstrekking en de deelnemer bezwaar heeft gemaakt tegen elektronische verstrekking. Of als de deelnemer elektronisch om instemming is gevraagd over het voornemen tot elektronische verstrekking en de deelnemer heeft niet ingestemd.

De werkgroep raadt aan om het standaardmodel elektronisch te verstrekken en dit dan vorm te geven als een 'interactief digitaal platform'. Een platform kan een koppeling met mijnpensioenoverzicht bevatten, doorklikken naar meer informatie (zoals informatie over de beleggingen) en het kunnen stellen van vragen en doorgeven van keuzes. De gelaagdheid van de informatieverstrekking komt dan ook beter tot zijn recht. Elektronische verstrekking heeft toegevoegde waarde voor deelnemers omdat het veel meer mogelijkheden biedt om de informatie af te stemmen op de wensen en behoeften van de deelnemers, zonder dat er een informatie-overload ontstaat, oftewel de informatie wordt persoonlijker. Zo kan bij elektronische verstrekking bijvoorbeeld een deel van de informatie uitgelegd worden door het toevoegen van een filmpje, een leeswijzer per blokje en/of kan de deelnemer door op het klikken van een knop alleen bepaalde scenario's zien of switchen van bruto naar netto bedragen of van nominale naar reële bedragen. Daarnaast kan ook een vollediger en actueler beeld geschetst worden van de totale omvang van het te verwachten pensioeninkomen. Ook kan beter worden ingespeeld op het hanteren van bepaalde profielen of gedeeltelijke vaste en variabele uitkeringen. Hierbij valt ook te denken aan doorklikmogelijkheden naar eigen adviespersonen of onafhankelijke adviseurs. Bij elektronische verstrekking moet er wel altijd een downloadbaar bestand zijn.

Hoofdstuk 2. Gebruiksaanwijzing (spelregels)

Iconen

Voor het gebruik van de iconen op het standaardmodel gelden dezelfde regels als voor gebruik op Pensioen 1-2-3. U vindt alle regels in de [stijlgids](#) voor Pensioen 1-2-3. Het is **niet** toegestaan andere iconen te gebruiken of iconen toe te voegen. Het Verbond benadrukt dat de huidige iconen bewust zijn gekozen.

Beperkte tekstuele vrijheid

Aangezien het vergelijken van de informatie tussen verschillende uitvoerders een belangrijk doel is van het standaardmodel, is er maar beperkte tekstuele vrijheid. De 10 koppen en de rode teksten (zie hoofdstuk 3 van de handleiding) moeten in de voorgeschreven volgorde verplicht worden overgenomen. De vaste volgorde vergroot de herkenbaarheid. Het lettertype van de teksten en de koppen mag aan de huisstijl worden aangepast. Van de andere teksten mag alleen afgeweken worden, om de inhoud van het standaardmodel goed aan te laten sluiten op de productkenmerken. Omwille van de uniformiteit wordt uitvoerders gevraagd om zo dicht mogelijk bij de voorbeeldteksten (lees: niet-rode teksten) te blijven.

Teksten en volgorde elektronische verstrekking

Het standaardmodel kan op twee verschillende manieren elektronisch worden getoond: (1) een pdf-bestand dat via e-mail, mijnomgeving (inclusief notificatie) of berichtenbox of via een andere duurzame informatiedrager wordt verstrekt, of (2) via een (interactief) digitaal platform. In het eerste geval volstaat de weergave via de duurzame drager ook als verstrekking van het standaardmodel. Hierbij kan niet worden afgeweken van de voorschriften die het standaardmodel kent. In het tweede geval zijn er veel verschillende mogelijkheden voor het weergeven van de informatie. In dat geval kan er afgeweken worden van de voorgeschreven volgorde, mits geborgd is dat alle (relevante) onderwerpen voldoende attenderingswaarde hebben en alle (relevante) onderwerpen aan bod komen. De verplichte teksten, de iconen en de tien koppen moeten wel terugkomen in het digitale platform. Tevens moet er in de digitale omgeving een downloadbaar bestand zijn dat is opgebouwd volgens de voorgeschreven volgorde (zie schriftelijke verstrekking).

Kleuren

Pensioenuitvoerders zijn vrij om de eigen kleuren en huisstijl te gebruiken binnen de gegeven kaders en specificaties.

Laag 2 van het model (zie ook hoofdstuk 4)

Laag 1 van het model bevat slechts beknopte (kern)informatie. In een tweede laag dienen sommige onderdelen uitgebreider te worden beschreven. Voor laag 2 wordt wel voorgeschreven welke onderwerpen er nader uitgelegd moeten worden en de volgorde van de blokken. Er zijn geen voorgeschreven teksten, behalve de kopjes, zodat de teksten optimaal aansluiten op de specifieke productkenmerken. In laag 2 moeten ook de kopjes en iconen van laag 1 terugkomen. Laag 2 moet net als laag 1 worden verstrekt. De handleiding, zie hoofdstuk 4, bevat voorbeeldteksten voor laag 2. Ook laag 2 moet downloadbaar zijn, indien er gebruik wordt gemaakt van een (interactief) digitaal platform. Daarnaast mag een pensioenuitvoerder op zijn site ook doorverwijsmogelijkheden inbouwen naar andere informatie die hij relevant vindt. Te denken valt aan een doorklikmogelijkheid voor beleggingsinformatie (fondsen, prospectus etc).

Opmaak grafieken

In laag 1 van het model staan twee grafieken met daarin de nominale bedragen, waarbij de daadwerkelijk bij de klant verwerkte kosten al zijn afgetrokken. In laag 2 van het model moeten ook

grafieken voor de reële bedragen worden toegevoegd. Voor het weergeven van de verschillende lijnen moeten drie neutrale, niet-sturende, kleuren worden gebruikt. Het gebruik van de kleuren rood en groen moet dus vermeden worden. In het voorbeeldmodel gaan we uit van de kleuren paars, blauw en bruin. Het verwachte scenario wordt aangegeven met een lijn die dikker is dan de andere lijnen.

Ten slotte is het van belang dat de schaal van de verticale as op een juiste manier wordt vastgesteld. Voorkomen moet worden dat bijvoorbeeld het risico van de variabele uitkering erg klein lijkt door het gebruik van een 'ruime' verticale as. De assen moeten voor zowel de vaste uitkering als de variabele uitkering gelijk zijn.

Rekenregels nominale bedragen

De nominale bedragen die in het model worden vermeld moeten tot 1 januari 2019 worden berekend op basis van de tijdelijke regeling informatieverstrekking (artikel 54 van het Besluit uitvoering Pensioenwet). Na 1 januari 2019 op basis van de URM, waarbij de inflatie in de URM-berekeningen op 0 moet worden gezet. Informatie over de tijdelijke regeling informatieverstrekking is te vinden op de website van de DNB². Bij het maken van de berekeningen is het tevens van belang om uit te gaan van zo realistisch mogelijke grondslagen (bijvoorbeeld met betrekking tot bonus bij leven).

Rekenregels reële bedragen

De reële bedragen moeten vanaf 1 januari 2019 worden berekend op basis van de URM. Tot 1 januari 2019 moeten de reële bedragen berekend worden op basis van een vast inflatiepercentage: 1,25% per jaar. Er is gekozen voor 1,25% omdat in de per kwartaal wijzigende DNB set de inflatie stijgt van gemiddeld 0,75% in het eerste jaar tot gemiddeld 1,75% in het 20ste jaar in het verwachte scenario. 1,25% is daarvan het gemiddelde.

Rekenregels algemeen

Voor elk toekomstig moment moeten de drie scenario's worden geselecteerd die voor het betreffende toekomstige moment het 5de, 50ste en 95ste percentiel weergeven. Oftewel: voor elk tijdstip waarover moet worden gecommuniceerd selecteer je de drie scenario's die voor dat tijdstip het 5de, 50ste en 95ste percentiel opleveren. In de grafieken die opgenomen moeten worden in het standaardmodel ontstaan op deze manier 'vloeiende' lijnen.

Alternatieven, bijvoorbeeld eerst de som van alle pensioenbedragen bepalen en dan op basis van de som het 5de, 50ste en 95ste percentiel bepalen en vervolgens die drie concrete scenariopaden communiceren aan de deelnemers, zijn niet toegestaan.

Rekenregels schommelingenmeter

De rekenregels voor het berekenen van de schommelingenmeter zijn opgenomen in hoofdstuk 5.

Pensioenuitvoerders die alleen een variabele uitkering aanbieden

Pensioenuitvoerders die alleen een variabele uitkering aanbieden moeten ook het standaardmodel verstrekken. In hoofdstuk 3 is uitgelegd welke afwijkende teksten er dan moeten worden gebruikt bij de uitleg over de vaste uitkering en het shoprecht.

Pensioenuitvoerders die alleen een vaste uitkering aanbieden

Pensioenuitvoerders die geen variabele uitkering aanbieden, maar alleen een vaste uitkering, zijn ook wettelijk verplicht om gebruik te maken van het standaardmodel. In het standaardmodel kunnen de teksten blokken 4, 5 en 6, onder variabele uitkering, worden vervangen door algemenere teksten. Alle andere teksten, zoals de teksten bij de vaste uitkering, moeten wel verplicht worden

² <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-235752.jsp>

overgenomen. Voorbeeldtekst bij blok 6: *“Wij bieden geen variabele uitkering aan. U kunt bij een andere pensioenuitvoerder een variabele uitkering aankopen. Een variabele uitkering is naar verwachting hoger dan een vaste uitkering. Maar het risico dat uw pensioen jaarlijks sterk schommelt is bij de variabele uitkering groter.*

Hybride producten en verschillende soorten variabele uitkeringen

Sommige pensioenuitvoerders bieden hun deelnemers een hybride product aan en/of verschillende soorten variabele uitkering. In het model staat het verschil tussen de vaste en variabele uitkering centraal. Indien er bij de variabele uitkering verschillende soorten kunnen worden getoond, moeten pensioenuitvoerders uitgaan van de meest gangbare (“meest voorkomende”) soort, tenzij de deelnemer expliciet een bepaalde voorkeur heeft aangegeven. Bij het weergeven van de variabele uitkering kan de pensioenuitvoerder bijvoorbeeld de optie ‘50% vast – 50% variabel’ tonen. Bij het weergeven van de vaste uitkering moet de pensioenuitvoerder er van uit gaan dat 100% van het pensioenkapitaal gebruikt wordt voor het aankopen van een vaste uitkering.

In hoofdstuk 3 is aangegeven van welke teksten mag worden afgeweken. Die specifieke teksten kunnen in lijn worden gebracht met de productkenmerken.

Pensioenuitvoerders met meerdere varianten ‘variabele uitkering’

Pensioenuitvoerders die meerdere varianten van variabele uitkeringen voeren (bijvoorbeeld zowel dalende als gelijkblijvende uitkering), moeten de meest gangbare (voorkomende) variant in het model tonen.

Bruto / netto bedragen

Omwille van de vergelijkbaarheid worden pensioenuitvoerders geadviseerd om in het model bruto bedragen op te nemen. Ook in het Pensioenregister worden de individuele pensioenaanspraken bruto getoond.

Een goede inschatting van de netto bedragen is alleen mogelijk indien alle inkomenscomponenten van de deelnemer bekend zijn. In blok 2 ‘uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen’ is het bij het digitale interactieve platform mogelijk om de deelnemer hier al zijn inkomenscomponenten in te vullen, zodat er naast de bruto bedragen ook netto bedragen kunnen worden getoond.

Hoe is het standaardmodel opgebouwd?

Het standaardmodel bestaat uit 10 blokken:

1. Uw persoonlijke gegevens
2. Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen
3. Waar kunt u uit kiezen?
4. Hoeveel pensioen krijgt u?
5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?
6. Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?
7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?
8. Wat zijn de kosten?
9. Kunt u uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder kopen?
10. Wat moet u nu doen?

Hoofdstuk 3. Invullen Model

Titel van het model

U gaat binnenkort met pensioen:
kiest u een vast of een variabel pensioen?

Pensioenverzekeraar
Nederland

De titel van het model kent een standaard opzet, die per uitvoerder en product enigszins op maat kan worden gemaakt, namelijk als volgt:

1. Verzekeraars en PPI's die een vast en variabel pensioen aanbieden of alleen een variabel pensioen gebruiken de tekst:
U gaat binnenkort met pensioen: kiest u een vast of variabel pensioen?
2. Verzekeraars en PPI's die een hybride product aanbieden mogen als titel opnemen: *U gaat binnenkort met pensioen: kiest u een vast of variabel pensioen of een combinatie hiervan?*

Inleiding

[0.1] U koopt op uw pensioendatum met uw opgebouwde pensioenkapitaal een pensioen. Dit kan een vast of een variabel pensioen zijn. Met deze informatie kunt u het vaste en variabele pensioen met elkaar vergelijken. [0.2] U kunt er ook voor kiezen om uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder te kopen.

[0.1]

Omwille van de uniformiteit moet de rode tekst verplicht worden opgenomen. Dit geldt voor alle rode teksten in het document. Verzekeraars en PPI's die een hybride product aanbieden mogen hier kiezen voor: *Dit kan een vast of variabel pensioen of een combinatie hiervan zijn.*

[0.2]

Indien de deelnemer shoprecht heeft, moeten deze zin worden vermeldt. Indien de betreffende pensioenuitvoerder alleen een variabele of alleen een vaste uitkering aanbiedt mag worden toegevoegd: *Bij ons kunt u alleen een variabel/vast pensioen aankopen.*

Blok 1: Uw persoonlijke gegevens?

1. Uw persoonlijke gegevens

[1.1] Uw gegevens

Jan Voorbeeld
Geboren op: 12-10-1952
Werkgever: Bouwbedrijf Steiger

[1.2] Uw partner

Ingrid Voorbeeld
Geboren op: 24-12-1952

[1.3] Uw pensioengegevens

U hebt een pensioen bij Pensioenverzekeraar Nederland

Pensioendatum waarop u met pensioen gaat: 12-10-2017

Verwacht pensioenkapitaal op pensioendatum: 12-04-2017: € 50.600

[1.1]

In blok 1 staan de persoonlijke gegevens van de deelnemer en de (eventuele) partner. Het is verplicht deze gegevens in de aangegeven volgorde te vermelden. Als het model wordt verstrekt in het kader van de shopmogelijkheid, kan de informatie over de werkgever vervallen. Het is toegestaan om hier meer relevante informatie toe te voegen, bijvoorbeeld een herkenningsnummer.

[1.2]

Indien er geen partner bekend is, dan wordt de tekst gebruikt: Geen partnergegevens bekend. Als het model wordt verstrekt in het kader van de shopmogelijkheid, wordt idealiter ook bij de huidige pensioenuitvoerder of de betreffende persoon de gegevens met betrekking tot de partner opgevraagd.

[1.3]

Ook staan in dit blok de gegevens over het pensioenkapitaal en de pensioenuitvoerder. De naam van de uitvoerder waarbij het pensioenkapitaal is opgebouwd wordt vermeld als het model door deze uitvoerder wordt verstrekt. Als het model wordt verstrekt in het kader van de shopmogelijkheid, hoeft de naam van de uitvoerder in de opbouwfase niet te worden vermeld. De pensioendatum en het pensioenkapitaal op de pensioendatum zijn verplicht. Het is toegestaan om hier meer relevante informatie toe te voegen, bijvoorbeeld de naam van de specifieke pensioenregeling. Advies is om hier niet te veel gegevens toe te voegen.

De berekeningen in het model moeten gebaseerd zijn op het pensioenkapitaal op de pensioendatum (berekenen op basis van de UPO-systematiek). Daarom moet het pensioenkapitaal op pensioendatum ook worden vermeldt.

Blok 2: Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen

2. Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen

[2.1] Als u met pensioen bent, bestaat uw inkomen uit 3 onderdelen:

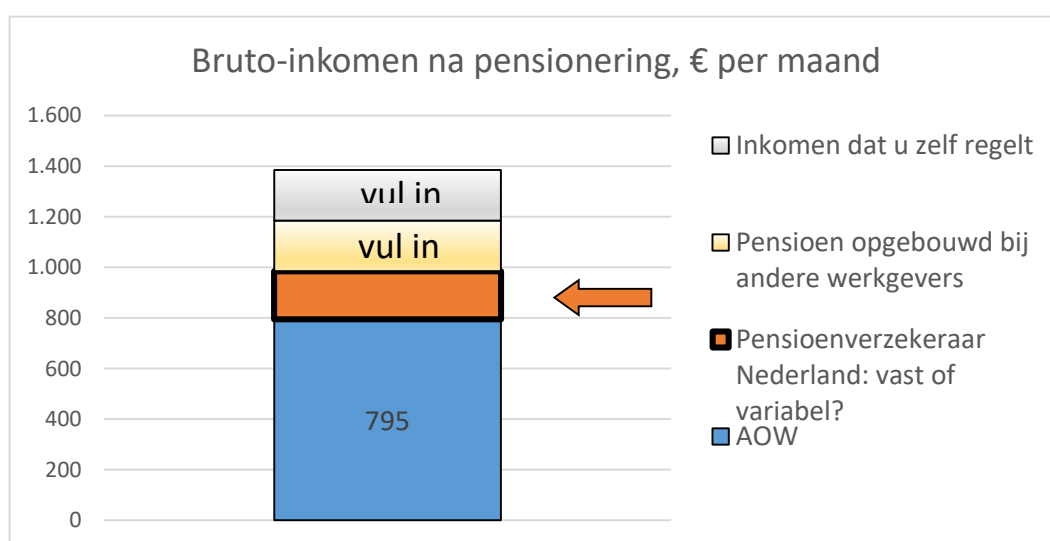
- U krijgt AOW van de overheid
- U krijgt pensioen dat u via uw werkgever(s) hebt opgebouwd, zoals uw pensioen bij ons.
- U hebt misschien zelf extra inkomen voor later geregeld. Bijvoorbeeld een lijfrente of banksparen.

[2.2] Vul in wat uw totale inkomen is als u met pensioen gaat

De keuze tussen een vast of variabel pensioen gaat over het pensioen dat u van Pensioenverzekeraar Nederland krijgt (zie het oranje blok in de afbeelding hieronder). Bij het maken van die keuze is het goed om te kijken naar uw totale inkomen als u met pensioen gaat. Zo weet u hoeveel risico u kunt en wilt lopen met uw pensioen van Pensioenverzekeraar Nederland.

[2.3] U kunt uw pensioeninkomen invullen in onderstaande afbeelding. Hoeveel AOW u krijgt en hoeveel pensioen u via uw werk hebt opgebouwd, ziet u op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

[2.1]

Dit blok maakt de deelnemer duidelijk dat de keuze slechts een deel van het totale pensioeninkomen betreft. De opsomming van de drie onderdelen is verplicht. Indien het model wordt verstrekt in het kader van de shopmogelijkheid, vervalt de tekst 'zoals uw pensioen bij ons'.

[2.2]

Bij shoppen hoeft niet te worden verwezen naar de pensioenuitvoerder waarbij het kapitaal is opgebouwd. In dat geval wordt de tekst gebruikt: *De keuze tussen een vast of variabel pensioen gaat over het pensioen dat u bij ons krijgt (zie het oranje blok in de afbeelding hieronder)*. In de grafiek kan dan de naam van de pensioenuitvoerder van het variabele pensioen worden getoond.

[2.3]

De opbouw van de grafieken is verplicht (AOW onderste blokje, daarboven 2^e pijler en 3^e pijler bovenop). Voor de kleuren van de vier verschillende onderdelen raden we aan om de huisstijlkleur te gebruiken. Om de leesbaarheid te waarborgen dient het contrast van de gekozen kleurcombinatie altijd voldoende te zijn. De tekst over invullen van de getallen is afhankelijk van de mogelijkheden in het model: papier, elektronisch en van de data die de uitvoerder beschikbaar heeft of beschikbaar kan stellen. Een mogelijkheid is dat de deelnemer deze gegevens uit mijnpensioenoverzicht.nl kan

laden en dat in de grafiek vervolgens het persoonlijke AOW-bedrag wordt getoond. Indien de (en)uitvoerder het persoonlijke AOW-bedrag niet weet, is het verstandig om bij het getoonde bedrag te vermelden welke aannames er zijn gemaakt (volledig AOW / wel of geen partner).

Blok 3: Waar kunt u uit kiezen?

3. Waar kunt u uit kiezen?

Vast pensioen

[3.1] Als u voor een vast pensioen kiest, staat het bedrag dat u krijgt vast.

- Voordeel: u weet van te voren waar u aan toe bent. Uw pensioen is niet afhankelijk van beleggingen.
- Nadeel: Uw pensioen kan niet hoger worden. Dat betekent dat uw pensioen niet meestijgt met de prijzen. Daarom kunt u steeds minder kopen van uw pensioen

U leest [hier](#) meer over het vaste pensioen

Variabel pensioen

[3.2] Bij het variabele pensioen staat het bedrag dat u krijgt niet vast, omdat ermee wordt belegd.

- Voordeel: Uw pensioen kan hoger worden. Gaan de beleggingen goed dan stijgt uw pensioen.
- Nadeel: uw pensioen kan ook lager uitvallen, als de beleggingsresultaten tegenvallen.

U leest [hier](#) meer over het variabele pensioen

[3.1]

Voor het gehele blok geldt dat alle teksten verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken. Bijvoorbeeld als de pensioenuitvoerder alleen een vaste uitkering met indexatie aanbiedt als standaardoptie.

[3.2]

Voor het gehele blok geldt dat alle teksten verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken.

Indien de pensioenuitvoerder kiest voor een dalende uitkering, dan is de tekst over het stijgen van het pensioen indien de beleggingen goed gaan niet geheel passend. De pensioenuitvoerder mag er dan voor kiezen om een beter passende tekst op te nemen. Advies is wel om deze uitleg beknopt te houden en zowel de voor- als de nadelen te beschrijven (wettelijke norm 'evenwichtig').

De linkjes naar lag 2 (U leest hier meer over het vaste pensioen) mogen ook anders tekstueel worden vormgegeven. Bij schriftelijke verstrekking van het model kan bijvoorbeeld worden opgenomen: 'U leest met over het vaste pensioen in laag 2'

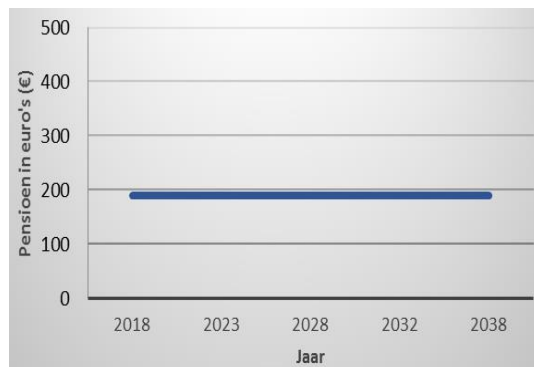
Blok 4: Hoeveel pensioen krijgt u?

4. Hoeveel pensioen krijgt u?

Vast pensioen

[4.1] Als u voor een vast pensioen kiest, staat het bedrag vast. U krijgt **€190,-** bruto per maand, totdat u overlijdt.

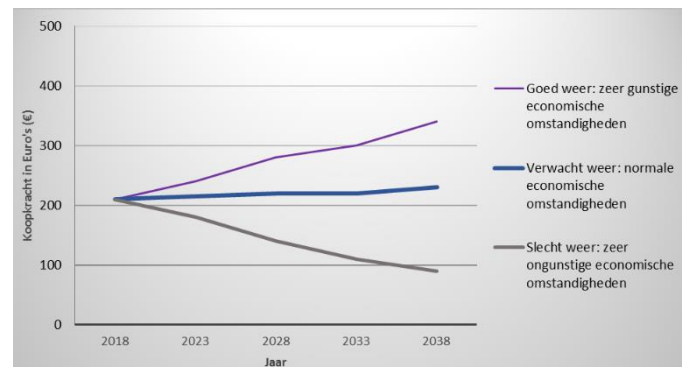

	2018	2023	2028	2032	2038
Uw maandelijks pensioen Bruto, €	190	190	190	190	190

Variabel pensioen

[4.2] Als u voor een variabel pensioen kiest, kan uw pensioen elk jaar anders zijn. In het eerste jaar krijgt u **€210,-** bruto per maand.

Bij het variabel pensioen hangt de hoogte van uw pensioen af van de economie. U ziet in de grafiek hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen bij verschillende economische omstandigheden.

Uw maandelijks pensioen Bruto, €	2018	2023	2028	2033	2038
Goed weer scenario	210	240	280	300	340
Verwacht weer scenario	210	215	220	220	230
Slecht weer scenario	210	180	140	110	90

[4.3] Let op: bij deze bedragen is er geen rekening gehouden met de verwachting dat u over 20 jaar van dezelfde euro minder kunt kopen dan nu. Lees hierover meer in blok 5 'Wat is de koopkracht van uw pensioen?'.

[4.4] <disclaimer>

U leest [hier](#) meer over de hoogte van uw pensioen.

[4.1]

In dit blok wordt de hoogte van het vaste pensioen vermeld. De uitkeringen moeten worden berekend op basis van de (beleggings)kosten die gelden op het moment van opstellen van het document. Ook moet bij het bepalen van het ouderdomspensioen ervan uit worden gegaan dat met een deel van het pensioenkapitaal een nabestaandenpensioen wordt aangekocht. Als bekend is dat de deelnemer geen partner heeft dan hoeft dit niet. De teksten, grafiek en tabel zijn verplicht.

Voor het gehele blok geldt dat alle teksten verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken. Bijvoorbeeld als de pensioenuitvoerder alleen een vaste uitkering met indexatie aanbiedt als

standaardoptie. In de grafiek moeten de jaren 'nu' (pensioendatum), 5, 10, 15 en 20 worden getoond. De andere jaren kunnen in laag 2 worden getoond.

Indien de pensioenuitvoerder alleen een variabel pensioen aanbiedt dan moet de volgende tekst worden overgenomen: *Wij bieden geen vaste uitkering aan. U kunt bij een andere pensioenuitvoerder een vaste uitkering aankopen. Een vaste uitkering is naar verwachting lager dan een variabele uitkering. Maar de hoogte staat wel vast.*

[4.2]

In dit blok wordt de hoogte van het variabele pensioen vermeld. Belangrijk is dat er realistische bedragen worden getoond. De nominale bedragen moeten tot 1 januari 2019 worden berekend op basis van de tijdelijke regeling informatieverstrekking (artikel 54 van het Besluit uitvoering Pensioenwet). Vanaf 1 januari 2019 op basis van de URM. De inflatie moet in de berekeningen op 0 worden gezet, anders komen er reële bedragen in plaats van nominale bedragen uit de berekeningen. De uitkeringen moeten worden berekend op basis van de (beleggings)kosten die gelden op het moment van opstellen van het document. Ook moet bij het bepalen van het ouderdomspensioen ervan uit worden gegaan dat met een deel van het pensioenkapitaal een nabestaandenpensioen wordt aangekocht. Als bekend is dat de deelnemer geen partner heeft dan hoeft dit niet. Vermeld wordt de hoogte van de variabele uitkering in het eerste jaar.

Voor het gehele blok geldt dat alle teksten (en grafiek en tabel!) verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken.

Pensioenuitvoerders die meerdere varianten van variabele uitkeringen voeren (bijvoorbeeld zowel dalende als gelijkblijvende uitkering), moeten de meest voorkomende variant in het model tonen, tenzij de deelnemer expliciet een bepaalde voorkeur heeft aangegeven.

In de grafiek moeten de jaren 'nu' (pensioendatum), 5, 10, 15 en 20 worden getoond. De andere jaren kunnen in laag 2 worden getoond.

Indien de pensioenuitvoerder alleen een vast pensioen aanbiedt dan mag worden afgeweken van de teksten onder [4.2]. Door bijvoorbeeld de volgende tekst over te nemen:

Als u voor een variabel pensioen kiest, kan uw pensioen elk jaar anders zijn. Bij het variabel pensioen hangt de hoogte van uw pensioen namelijk af van hoe het met de economie gaat. U kunt offertes opvragen bij andere pensioenuitvoerders voor een variabele uitkering. Wij bieden geen variabele uitkering aan.

[4.3]

Deze "let op" tekst moet verplicht worden opgenomen

[4.4]

Hier mag een disclaimer worden opgenomen, waarin wordt vermeld dat de daadwerkelijke bedragen op pensioendatum kunnen afwijken van de getoonde bedragen op het model. De werkgroep adviseert om deze disclaimer maar eenmalig op te nemen in het model.

Blok 5: Wat is de koopkracht van uw pensioen?

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Elk jaar stijgen de prijzen. Dat heet inflatie. U kunt daardoor elk jaar minder kopen met uw pensioen. Een simpel voorbeeld kan dit verduidelijken: 20 jaar geleden kostte een ijsje 50 cent, nu betaalt u 2 euro. Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een vast of een variabel pensioen.

Vast pensioen

[5.1] U ontvangt elk jaar, maandelijks, hetzelfde bedrag. Dit bedrag stijgt niet mee met de prijzen. De koopkracht van uw pensioen daalt hierdoor elk jaar. U kunt er dus elk jaar minder voor kopen.

U leest [hier](#) meer over de koopkracht

Variabel pensioen

[5.2] Uw pensioen verandert ieder jaar doordat we uw pensioen (deels) beleggen. Of de koopkracht van uw pensioen stijgt of daalt, hangt af van de beleggingsresultaten en de inflatie.

U leest [hier](#) meer over de koopkracht

[5.1]

In dit blok wordt in gegaan op het inflatierisico. De teksten zijn verplicht. Voor het gehele blok geldt dat alle teksten verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken. Enige afwijking is ook toegestaan als er in de getoonde scenario's sprake is van deflatie. 'Elk jaar stijgen de prijzen. U kunt daardoor elk jaar minder kopen met uw pensioen' kan dan bijvoorbeeld aangepast worden in 'Bijna elk jaar stijgen de prijzen. U kunt daardoor minder kopen met uw pensioen'.

Indien de pensioenuitvoerder alleen een variabel pensioen aanbiedt dan moet de volgende tekst worden overgenomen: *Als u ervoor kiest om een vaste uitkering aan te kopen bij een andere pensioenuitvoerder dan ontvangt u elk jaar hetzelfde bedrag. Dit bedrag stijgt echter niet mee met de prijzen, waardoor uw koopkracht elk jaar daalt. Uw koopkracht daalt dus door de inflatie.*

[5.2]

Voor het gehele blok geldt dat alle teksten verplicht moeten worden overgenomen. Alleen als de teksten niet in lijn zijn met de kerneigenschappen van het product mag worden afgeweken. Bij een dalende uitkering mag worden afgeweken van de tekst 'Of de koopkracht van uw pensioen stijgt of daalt, hangt af van de beleggingsresultaten en de inflatie.'

Indien de pensioenuitvoerder alleen een vast pensioen aanbiedt dan mag worden afgeweken van de teksten onder [5.2].

Blok 6: Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?

6. Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?

[6.1] Voor uw keuze is het belangrijk om te weten hoeveel uw pensioen ieder jaar kan veranderen. Hoe groot die schommelingen kunnen zijn, verschilt per pensioen en per pensioenuitvoerder. Om uitvoerders en de verschillende pensioenen met elkaar te kunnen vergelijken, drukken we dit uit in een getal van 1 tot 7. Hoe groter het getal, hoe groter de kans dat uw pensioen sterk verandert.

Vast pensioen

Geen schommelingen Grote schommelingen

Het getal 1 betekent dat de hoogte van het pensioen vaststaat. De uitkering daalt of stijgt niet.

U leest [hier](#) meer over de schommelingen.

Variabel pensioen

Geen schommelingen Grote schommelingen

[6.2] Het getal 5 betekent dat het pensioen jaarlijks *behoorlijk* kan veranderen. Het pensioen kan stijgen, maar ook dalen.

U leest [hier](#) meer over de schommelingen.

[6.1]

Met behulp van het verwacht / goed / slecht weer scenario bij onderdelen 4 en 5 (laag 2) krijgen klanten inzicht in de bandbreedtes waarbinnen de uitkering zich kan bewegen. In de deelnemersonderzoeken hebben de deelnemers aangegeven dat ze begrijpen dat dit indicaties zijn waar de werkelijkheid van af kan wijken. Echter de jaarlijkse fluctuaties van de uitkering worden niet inzichtelijk met de drie scenario's³. Hoeveel kan de uitkering van jaar tot jaar wijzigen kan de deelnemer niet zien. Het verschil tussen bv. een product met of zonder spreiding van de beleggingsresultaten is dan niet inzichtelijk. De schommelingenmeter maakt daarom de jaarlijkse beweeglijkheid inzichtelijk.

De schommelingenmeter is dus aanvullende informatie op de drie getoonde scenario's om de schommelingen in de uitkering van jaar tot jaar weer te geven. We hebben hierbij gekozen voor de nominale verandering van het pensioenbedrag om het simpel te houden. We bepalen hoeveel het nominale euro bedrag van jaar tot jaar procentueel schommelt (zonder rekening te houden (verdisconteren) met inflatie). Met behulp van de schommelingenmeter kunnen deelnemers op dit onderdeel producten dan ook goed met elkaar vergelijken (zonder de techniek te snappen) en de juiste keuze maken.

De teksten en figuur moeten verplicht worden overgenomen. De voorgeschreven rekenmethodiek staat beschreven in hoofdstuk 5.

Indien geen vaste uitkering wordt aangeboden, moet in plaats van het linker figuur een algemene tekst worden opgenomen. Bijvoorbeeld: *Wij bieden geen vaste uitkeringen aan. U kunt bij een andere pensioenuitvoerder een vaste uitkering aankopen. Het risico op jaarlijkse schommelingen bij een vaste uitkering is lager dan bij de variabele uitkering.*

³ Er is geprobeerd in de plaatjes ook de jaarlijkse fluctuaties van de uitkering mee te nemen, maar er is hiervan afgezien omdat uit de klanttoets bleek dat het plaatje dan voor deelnemers niet begrijpelijk is.

[6.2]

In hoofdstuk 5 van de handleiding staat de rekenmethodiek beschreven. Afhankelijk van de berekende waarde moet worden vermeld 'nauwelijks / een beetje / aardig / behoorlijk / sterk / heel sterk'

Nummer	Betekenis	Gemiddelde jaarlijkse schommeling
1	De hoogte van het pensioen staat vast	Vast
2	Het pensioen kan jaarlijks <i>nauwelijks</i> veranderen	0 – 1,25%
3	Het pensioen kan jaarlijks <i>een beetje</i> veranderen	1,25 – 2,85%
4	Het pensioen kan jaarlijks <i>aardig</i> veranderen	2,85% – 4,85%
5	Het pensioen kan jaarlijks <i>behoorlijk</i> veranderen	4,85% – 7,65%
6	Het pensioen kan jaarlijks <i>sterk</i> veranderen	7,65% – 12,50%
7	Het pensioen kan jaarlijks <i>heel sterk</i> veranderen	Meer dan 12,50%

Indien de pensioenuitvoerder alleen een vast pensioen aanbiedt dan mag worden afgeweken van de teksten onder [6.2]. Door bijvoorbeeld de volgende tekst op te nemen:

Bij een variabel pensioen staat de hoogte niet vast. Uw pensioen schommelt. Het risico op jaarlijkse schommelingen is bij een variabele uitkering groter dan bij de vaste uitkering. Het getal kan liggen tussen de 2 en de 7.

Blok 7: Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

[7.1] In de eerder genoemde bedragen zijn wij ervan uitgegaan dat u:

- een vast of variabel pensioen voor uzelf koopt;
- en een pensioen voor uw partner, dat ingaat zodra u overlijdt. Dit heet het partnerpensioen.

U kunt ook andere keuzes maken. U leest [hier](#) meer over het partnerpensioen.

[7.1]

Er zijn twee situaties te onderscheiden:

- Er is een partner bekend of het is onbekend of de deelnemer een partner heeft. In dat geval moet de tekst verplicht worden overgenomen. Als het onbekend is of de deelnemer een partner heeft, mag aan de tekst worden toegevoegd dat er geen partner bekend is (en dat het wenselijk is als de deelnemer de partnergegevens deelt met de uitvoerder);
- De pensioenuitvoerder weet dat de deelnemer geen partner heeft. Er mag dan van de tekst worden afgeweken. Er kan dan een korte tekst worden opgenomen met de strekking dat er geen partnerpensioen is en het pensioenkapitaal in zijn geheel wordt gebruikt om een ouderdomspensioen aan te kopen. Het is niet toegestaan om in dit geval blok 7 (met het kopje) geheel weg te laten.

Indien de pensioenuitvoerder alleen een vaste of variabele uitkering aanbiedt mag worden afgeweken van de tekst: 'een vast of variabel pensioen voor uzelf koopt'.

Blok 8: Wat zijn de kosten?

8. Wat zijn de kosten?

[8.1] Wij maken kosten voor de uitvoering van uw pensioen. U kunt daarbij denken aan kosten voor onze administratie, de uitbetaling van uw pensioen en het beheer van de beleggingen. Deze kosten zijn verwerkt in de eerder genoemde pensioenbedragen.

U leest [hier](#) meer over de kosten.

[8.1]

In dit blok staat een toelichting op de kosten. Uit deelnemersonderzoek blijkt dat het tonen van concrete bedragen verwarrend is voor de deelnemers. Daarom is er in dit model gekozen om in het model alleen te vermelden dat de kosten al verwerkt zijn in de genoemde pensioenbedragen. In laag 2 (als deelnemer klikken op 'U leest hier meer over de kosten', moeten deelnemers een kostenspecificatie kunnen vinden.

Alle bedragen in het model zijn inclusief de kosten zoals deze gelden op het moment van het opmaken van het document.

Er mag worden afgeweken van de tekst: *'U kunt daarbij denken aan kosten voor onze administratie, de uitbetaling van uw pensioen en het beheer van de beleggingen.'*, indien niet al deze kostencategorieën relevant zijn.

Blok 9: Kunt u uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder kopen?

9. Kunt u uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder kopen?

[9.1] Ja, u kunt er voor kiezen om uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder te kopen. Zo kunt u het pensioen kiezen dat het beste bij u past. En kunt u uw pensioenen samenvoegen. Alle pensioenuitvoerders die een variabel pensioen aanbieden gebruiken ook deze informatie. Vraag daarom ook bij andere pensioenuitvoerders deze informatie op.

U leest [hier](#) meer over uw shoprecht.

[9.1]

In dit blok wordt informatie gegeven over de mogelijkheid om te shoppen met het pensioenkapitaal. Indien er shoprecht is dan moet deze tekst verplicht worden overgenomen. Als er geen of een beperkte shopmogelijkheid is, dan moet de tekst daarop worden afgestemd. De informatie over de shopmogelijkheid moet de deelnemer een compleet en helder handelingsperspectief geven.

Indien de pensioenuitvoerder alleen een variabele uitkering aanbiedt moet hier worden vermeld dat als de deelnemer een vaste uitkering wil dat hij dat elders moet aankopen. Indien de pensioenuitvoerder alleen een vaste uitkering aanbiedt moet hier worden vermeld dat als de deelnemer een variabele uitkering wil dat hij dat elders moet aankopen.

Blok 10: Wat moet u nu doen?

10. Wat moet u nu doen?

[10.1] U weet nu wat de verschillen zijn tussen een vast en een variabel pensioen. En dat u uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder kunt kopen. Wij adviseren u om de volgende stappen te doorlopen:

- Stap 1** Weet u welke keuze u wilt maken; vast of variabel? Geef dit dan aan ons door via het bijgevoegde formulier.
- Stap 2** Hebt u hulp nodig? Neem dan contact op met ons of met een financieel adviseur. Een financieel adviseur kan u precies uitleggen wat de verschillen zijn. En wat ze betekenen voor uw persoonlijke situatie. Let op: een financieel adviseur brengt hiervoor kosten in rekening.
- Stap 3** Hebt u uw keuze doorgegeven? Dan krijgt u een offerte die op uw keuze is afgestemd. In de offerte staan ook de andere keuzes die u kunt maken. Bent u het eens met de offerte? Dan kunt u doorgeven dat u dit pensioen wilt kopen.

Hebt u nog vragen? Neem dan contact met ons op. Wij zijn bereikbaar via <e-mailadres>.

[10.1]

In dit blok wordt een stappenplan getoond. Het aantal stappen en de beschrijving ervan is afhankelijk van de dienstverlening en het proces van de aanbieder. Verplicht is om de deelnemer te attenderen op de mogelijkheid om een financieel adviseur in te schakelen en het feit dat deze adviseur daarvoor kosten in rekening brengt. Pensioenuitvoerders worden geadviseerd om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de formulering van de stappen zoals in het model is weergegeven. Pensioenuitvoerders worden ook geadviseerd om het aantal stappen beperkt te houden.

Hoofdstuk 4. Laag 2 van het Standaardmodel

Laag 1 van het model bevat slechts beknopte (kern)informatie. In een tweede laag moeten sommige onderdelen uitgebreider worden beschreven. Laag 2 geeft de deelnemer meer inzicht in de keuze tussen vast- en variabel. Voor laag 2 wordt voorgeschreven welke onderwerpen er nader aan bod moeten komen en de volgorde van de blokken. Er zijn geen voorgeschreven teksten, behalve de kopjes, zodat de teksten optimaal aansluiten op de specifieke productkenmerken. In laag 2 moeten ook de kopjes en iconen van laag 1 terugkomen. Laag 2 bevat dus dezelfde header, koppen en iconen als laag 1. Laag 2 moet net als laag 1 worden verstrekt. Ook laag 2 moet downloadbaar zijn, indien er gebruik wordt gemaakt van een (interactief) digitaal platform. Daarnaast mag een pensioenuitvoerder op zijn site ook doorverwijsmogelijkheden inbouwen naar andere informatie die hij relevant vindt. Te denken valt aan een doorklikmogelijkheid voor beleggingsinformatie (fondsen, prospectus etc.).

Laag 2 mag, net als laag 1, aangepast worden aan de eigen huisstijl.

Volgorde laag 2

De volgorde en inhoud van de koppen staan vast en zijn gelijk aan laag 1.

Onderwerpen die aan bod moeten komen in laag 2:

Blok 1 (Uw persoonlijke gegevens) en Blok 2 (Uw keuze gaat over een deel van uw pensioeninkomen)

Deze blokken hebben in principe geen laag 2 teksten nodig. Pensioenuitvoerders worden aanbevolen om laag 2 wel te beginnen met blokken 1 en 2. Alleen door het opnemen van blokken 1 en blokken 2 komt de volgorde en nummering van laag 2 volledig overeen met laag 1. Dit zal voor de deelnemer leiden tot de meeste herkenbaarheid en zal de begrijpelijkheid van laag 2 ten goede komen.

Blok 3 (Waar kunt u uit kiezen?)

in de laag 1 tekst komt alleen het beleggingsrisico naar voren. Mogelijk zijn er ook nog andere belangrijke verschillen tussen het vaste pensioen en het variabele pensioen, bijvoorbeeld hoe er om wordt gegaan met de levensverwachting. Deze andere verschillen moeten worden opgenomen in laag 2

Blok 4 (Hoeveel pensioen krijgt u?)

Aangezien de vaste uitkering elk jaar hetzelfde is, is er in laag 2 geen extra tekst nodig met betrekking tot de vaste uitkering. Wel moet er uitleg worden opgenomen met betrekking tot de hoogte van de variabele uitkering. In laag 1 worden alleen de jaren nu (pensioendatum), 5, 10, 15 en 20 beschreven in de grafiek en tabel. In laag 2 dienen ook de jaren tussen de pensioendatum en jaar 5 te worden opgenomen. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat deelnemers graag willen weten waarom de startwaarde bij een variabele uitkering hoger is dan bij de vaste uitkering. Deze uitleg moet deel uitmaken van laag 2.

Blok 5 (Wat is de koopkracht van uw pensioen?)

In laag 1 worden er geen reële cijfers getoond. Deze moeten wel worden opgenomen in laag 2. Voor het berekenen van de reële cijfers moet de URM worden gebruikt. De reële cijfers moeten getoond worden voor de vaste uitkering (grafiek en tabel, 3 scenario's verplicht) en voor de variabele uitkering (grafiek en tabel, 3 scenario's, verplicht).

Blok 6 (Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?)

In laag 2 moet inzicht worden gegeven in de risico's die leiden tot de fluctuaties en moeten de categorieën nader uitgelegd worden. De tabel (zie voorbeeldtekst verderop in dit hoofdstuk) moet verplicht worden opgenomen in laag 2.

Blok 7 (Wat zijn de kosten?)

In laag 2 moet een kostenspecificatie worden opgenomen. Pensioenuitvoerders vermelden hier alle kosten die in de getoonde pensioenbedragen verwerkt zijn. Indien er kosten zijn die niet verwerkt zijn in de getoonde pensioenbedragen dan moet dit ook duidelijk worden vermeld.

Blok 8 (Wat krijgt uw partner als uw overlijdt?)

In laag 1 wordt alleen vermeldt of er wel of niet rekening is gehouden met het partnerpensioen. In laag 2 moet voor het vaste en het variabele pensioen de hoogte van het partnerpensioen worden vermeldt. Als uitvoerders meerdere opties aanbieden (bijvoorbeeld een variabel pensioen waarbij zowel een vast als een variabel partnerpensioen kan worden gekozen) hoeft maar 1 optie uitgewerkt te worden. De andere keuzes moeten wel worden vermeld in laag 2, maar voor concrete bedragen en details mag worden verwezen naar de offerte.

Blok 9 (Kunt u uw pensioen bij een andere pensioenuitvoerder kopen?)

In laag 2 moet het shoprecht nader worden uitgelegd en kan er ook onderscheid worden gemaakt in het recht om pensioen over te dragen van en naar een verzekeraar, PPI of een pensioenfonds. Voor de deelnemer moet het duidelijk zijn wanneer er wel en niet geshopt kan worden.

Blok 10 (Wat moet u doen?)

Dit blok kent geen verplichte inhoud.

Voorbeeldteksten laag 2

Hieronder zijn drie voorbeeldteksten opgenomen: voor blok 5, blok 6 en blok 8.

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

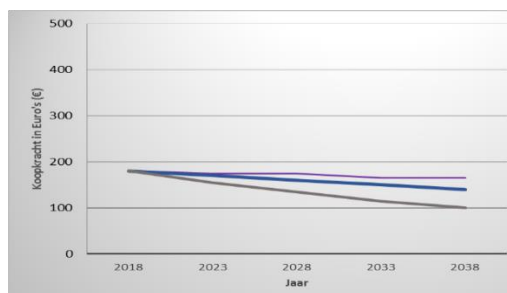

Bijna elk jaar stijgen de prijzen. Dat heet inflatie. Het leven wordt hierdoor duurder. Een simpel voorbeeld kan dit verduidelijken: 20 jaar geleden kostte een ijsje 50 cent, nu betaalt u 2 euro. En over 20 jaar misschien wel 4 euro. U kunt **daardoor minder** kopen met uw pensioen. Tenzij uw pensioen meestijgt met de prijzen. Dit is voor u belangrijk om mee te nemen bij uw keuze voor een vast of een variabel pensioen.

Vast pensioen

U ontvangt elk jaar, maandelijks, hetzelfde bedrag. Dit bedrag stijgt niet, terwijl de prijzen in de meeste jaren wel stijgen. U kunt dan minder kopen van uw pensioen. De koopkracht van uw pensioen daalt dus waarschijnlijk elk jaar. In de afbeelding en tabel hierna ziet u hoeveel uw koopkracht naar verwachting in de toekomst verandert. We tonen hier drie mogelijke toekomstscenario's

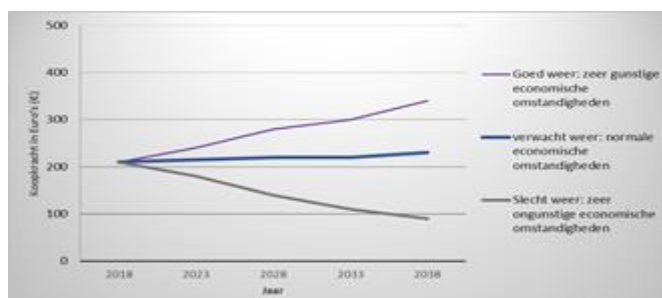
Let op: u ontvangt elke maand hetzelfde bedrag, alleen de koopkracht van dit bedrag verandert.

Koopkracht van uw pensioen, €	2018	2023	2028	2033	2038
Goed weer	180	175	175	170	170
Verwacht weer	180	170	165	160	155
Slecht weer	180	155	135	115	100

Variabel pensioen

Uw pensioen verandert ieder jaar doordat we uw pensioen (deels) beleggen. Of de koopkracht van uw pensioen stijgt of daalt, is afhankelijk van de productinvulling, beleggingsresultaten en de **prijsontwikkelingen**. In de afbeelding en tabel hierna ziet u hoe de koopkracht van een variabel pensioen zich kan ontwikkelen. We tonen hier drie toekomstscenario's.

Koopkracht van uw pensioen, €	2018	2023	2028	2033	2038
Goed weer scenario	210	240	280	300	340
Verwacht weer scenario	210	215	220	220	230
Slecht weer scenario	210	180	140	110	90

- Het 'goed weerscenario' gaat uit van (zeer) gunstige economische omstandigheden. De kans is 5% dat uw koopkracht op of boven deze lijn uitkomt. Dit betekent dat in 5 van de 100 gevallen uw koopkracht op of boven deze lijn uitkomt. In 95 van de 100 gevallen is uw koopkracht lager.
- Let op:** er is een kleine kans dat de prijzen niet stijgen of zelfs dalen. In het goed weer scenario bij een vaste uitkering ziet u dan een stijgende lijn in de grafiek. U kunt dan meer kopen met uw pensioen.
- Het 'verwacht weerscenario' gaat uit van normale economische omstandigheden. De kans dat de koopkracht van uw pensioen lager of hoger uitvalt dan dit bedrag is precies even groot: 50%. In 50 van de 100 gevallen zal de koopkracht lager uitvallen en in 50 van de 100 gevallen hoger.
- Het 'slecht weerscenario' gaat uit van (zeer) ongunstige economische omstandigheden. De kans is 5% dat uw koopkracht op of onder deze lijn uitkomt. Dit betekent dat in 5 van de 100 gevallen uw koopkracht op of onder deze lijn uitkomt. In 95 van de 100 gevallen is uw koopkracht hoger.

6. Hoe sterk kan uw pensioen per jaar veranderen?

Voor uw keuze is het belangrijk om te weten hoeveel uw pensioen ieder jaar kan veranderen. Hoe groot die schommelingen kunnen zijn, verschilt per pensioen en per pensioenuitvoerder. Om uitvoerders en de verschillende pensioenen met elkaar te kunnen vergelijken, drukken we dit uit in een getal van 1 tot 7. Hoe groter het getal, hoe groter de kans dat uw pensioen sterk verandert.

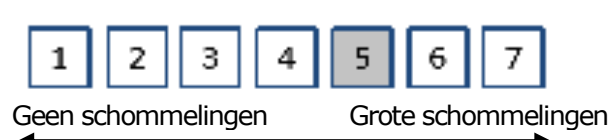
Nummer	Betekenis	Gemiddelde jaarlijkse schommeling
1	De hoogte van het pensioen staat vast	Vast
2	Het pensioen kan jaarlijks <i>nauwelijks</i> veranderen	0 – 1,25%
3	Het pensioen kan jaarlijks <i>een beetje</i> veranderen	1,25 – 2,85%
4	Het pensioen kan jaarlijks <i>aardig</i> veranderen	2,85% – 4,85%
5	Het pensioen kan jaarlijks <i>behoorlijk</i> veranderen	4,85% – 7,65%
6	Het pensioen kan jaarlijks <i>sterk</i> veranderen	7,65% – 12,50%
7	Het pensioen kan jaarlijks <i>heel sterk</i> veranderen	Meer dan 12,50%

Vast pensioen

Het risico van het vaste pensioen is 1 op een schaal van 7. Het getal 1 betekent dat de hoogte van het pensioen vaststaat. Het pensioen daalt of stijgt niet." Wat er ook gebeurt in de economie, met beurskoersen, met de marktrente, met de algemene levensverwachting: u houdt uw pensioen. Tenzij de verzekeraar failliet gaat.

Variabel pensioen

Het risico van het variabele pensioen is 5 op een schaal van 7. Het getal 5 betekent dat het pensioen jaarlijks *behoorlijk* kan veranderen. Gemiddeld x%. Dit is een gemiddelde, het kan dus meer of minder zijn. Deze schommelingen kunnen ontstaan door:

- Beleggingsresultaten: de resultaten van de beleggingen kunnen tegenvallen. <if spreiding> Wij spreiden de beleggingsresultaten over 5 jaar. Dat voorkomt grote schokken in uw pensioen;
- Rente: Een lage rente maakt pensioen duurder. Als de rente daalt, daalt uw pensioen;
- Levensverwachting: Als de algemene levensverwachting stijgt, moeten we het pensioen langer uitbetalen. Uw jaarlijkse pensioen daalt dan.

8. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

In de eerder genoemde bedragen zijn wij ervan uitgegaan dat u:

- een vast of variabel pensioen voor uzelf koopt;
- en een pensioen voor uw partner, dat ingaat zodra u overlijdt. Dit heet het partnerpensioen.

Vast pensioen

Als u kiest voor een vast pensioen dan staat de hoogte van uw pensioen vast. Dat geldt ook voor de hoogte van de uitkering voor uw partner. Als u overlijdt dan ontvangt uw partner **€ 135,-** bruto per maand. Dit is 70% van uw ouderdomspensioen.

Variabel pensioen

Als u kiest voor een variabel pensioen dan is ook het partnerpensioen variabel. Het partnerpensioen bedraagt 70% van het pensioen in het jaar van overlijden. Zou u in het eerste jaar overlijden, dan ontvangt uw partner **€ 147,-** bruto per maand. Dit bedrag zal jaarlijks veranderen.

Als u zelf kiest voor de variabele pensioen dan is het mogelijk om daarnaast te kiezen voor een vast partnerpensioen. In de offerte leest u hier meer over.

Hoofdstuk 5 Rekenmethodiek schommelingenmeter

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de technische invulling van de in het standaardmodel gedefinieerde schommelingenmeter. De schommelingenmeter leidt tot één getal waarmee een deelnemer de jaarlijkse fluctuatie van de uitkering kan beoordelen.

Gebruik 2.000 economische scenario's

Vanaf 1 januari 2019 moet de URM worden gebruikt. Tot die datum werken we in het standaardmodel niet met de URM. Met de drie rendementen uit de “tijdelijke regeling informatieverstrekking variabel pensioen” kunnen we niet de volatiliteit van jaar tot jaar te berekenen. Het alternatief totdat de URM er is, is dat we op productniveau vooraf voor de getoonde standaardmodellen de schommelingen berekenen met behulp van de 2.000 DNB scenario's van de haalbaarheidstoets.

Maatstaf schommelingenmeter

De maatstaf moet begrijpelijk zijn voor een deelnemer, daarom gaan we uit van het gemiddelde. Meer specifiek, we kijken naar het gemiddelde van de éénjarige verandering van de uitkering in euro's. Voor een beter inzicht doen we dit op basis van de absolute waarde van de éénjarige verandering van de uitkering in euro's. Dit sluit aan bij de doelstelling van de schommelingen meter om inzicht te geven in de nominale veranderingen van de uitkering van jaar tot jaar.

De algemene formule voor de **Eénjarige Verandering (EV)** luidt:

$$(1) \quad EV_t = 100\% \times \left| \left(\frac{TPU_t}{TPU_{t-1}} \right) - 1 \right|$$

Hierbij is EV_t de éénjarige verandering op tijdstip **t** binnen één van de **2.000 scenario's**, TPU_{t-1} de totale pensioenuitkering op jaarbasis, berekend op tijdstip **t-1**. TPU_t de totale pensioenuitkering op tijdstip **t**. De hoogte van de pensioenuitkering wordt berekend volgens de regels van het variabele pensioenproduct.

De éénjarige verandering wordt berekend voor ieder jaar in de waarnemingsperiode, op basis van de scenario's in de DNB-dataset. De waarnemingsperiode is een 15-jaarsperiode die loopt vanaf de datum waarop het variabel pensioen is ingegaan.

De **Gemiddelde Eénjarige Verandering (GEV)** bepaald in één specifiek scenario (**s**) vinden we met de formule:

$$(2) \quad GEV_s = \frac{1}{15} \times \left\{ \sum_{t=1}^{15} \left(100\% \times \left| \left(\frac{TPU_{s,t}}{TPU_{s,t-1}} \right) - 1 \right| \right) \right\}$$

De waarden voor $TPU_{s,t-1}$ en $TPU_{s,t}$ worden berekend binnen hetzelfde scenario **s**. Bij de bepaling van de gemiddelde éénjarige verandering wordt niet tussentijds afgerond en geen verdiscontering met interest en/of overlevingskans toegepast.

Berekening voor alle DNB scenario's geeft 2.000 waarden waarover het rekenkundig gemiddelde wordt bepaald:

$$(3) \quad GEV_{hele\ set} = \frac{1}{2000} \times \sum_{s=1}^{2000} GEV_s$$

De gemiddelde éénjarige verandering over de hele scenarioset is een percentage wat normaal wordt afgerond op 2 decimalen (0,00%).

Schaal schommelingenmeter

De schommelingenmeter vertaalt de berekende gemiddelde éénjarige verandering naar één klasse, de klasseindeling loopt van 1 tot 7. Gekozen is voor een niet-lineaire verdeling, de percentages zijn voor het oog afgerond op een veelvoud van 0,05%.

Dit geeft de volgende schaalverdeling, waarbij het getoonde percentage de bovengrens van de betreffende klasse aangeeft:

schaalverdeling							
klasse	1	2	3	4	5	6	7
bovengrens	vast	1,25%	2,85%	4,85%	7,65%	12,50%	12,50%>